

Το δικαίωμα των γυναικών σε άμυνα όταν δέχονται σεξιστική επίθεση

Της Κικής Σταματόγιαννη

Η Π., η Κ., η Ν., η Τ., η J. και τόσες άλλες που ούτε τα αρχικά του ονόματός τους δεν μάθαμε. Και ούτε θα μάθουμε ποτέ. Γυναίκες που υπέστησαν κακοποιητική συμπεριφορά. Μία ή περισσότερες φορές. Και που σε αντίθεση με χιλιάδες άλλες, αντέδρασαν, υπερασπιζόμενες το σώμα και τη ζωή τους. Και από θύματα βρέθηκαν κατηγορούμενες.

Τα στοιχεία βίας και κακοποίησης σε βάρος γυναικών -σε τοπική και παγκόσμια κλίμακα- είναι συντριπτικά. Σύμφωνα με την τελευταία καταγραφή (2018), σε παγκόσμιο επίπεδο, μία στις τρεις γυναίκες κάποια στιγμή στη ζωή της θα αντιμετωπίσει σωματική ή/και σεξουαλική βία από το σύντροφό της. Μία στις πέντε θα πέσει θύμα βιασμού ή απόπειρας βιασμού. Μέσα σε ένα χρόνο, πάνω από 16.700.000 γυναίκες υπέστησαν σωματική βία ή σεξουαλική κακοποίηση μόνο μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Σε ετήσια βάση 500.000 με 2 εκατομμύρια γυναίκες (πολλές απ' αυτές παιδιά), διακινούνται παράνομα με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση και την εξαναγκαστική εργασία. Η κύρια αιτία θανάτου στις γυναίκες (18-44) είναι η δολοφονία από το σύντροφο ή τον πρώην σύντροφό τους – ο θάνατος από ασθένειες, όπως ο καρκίνος, ή από αυτοκινητικό δυστύχημα έπονται με μεγάλη διαφορά! Κάθε 3 μέρες μία γυναίκα χάνει τη ζωή της κακοποιημένη. Στην Ελλάδα το ποσοστό των γυναικών που κακοποιούνται συστηματικά μέσα στην οικογένεια έχει ξεπεράσει το 73% (εκτιμάται ότι τείνει να προσεγγίσει το 80%), καθώς πολλά περιστατικά δεν αναφέρονται ποτέ και δεν περιλαμβάνονται στις στατιστικές.

Ωστόσο, σε οποιοδήποτε περιστατικό κακοποιητικής συμπεριφοράς,

οι γυναίκες θα βρεθούν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο απολογούμενες. Είτε γιατί οι ίδιες «προκάλεσαν» την εις βάρος τους επίθεση. Είτε γιατί... δεν αντιστάθηκαν «αρκετά» και δεν μπόρεσαν να αποτρέψουν το βιασμό τους. Υπάρχει, όμως, ένα ακόμη ενδεχόμενο. Όταν στην αγωνιώδη προσπάθειά τους να αμυνθούν, αφαιρούν τη ζωή του θύτη της σεξιστικής επίθεσης.

Μέχρι ποιο σημείο, λοιπόν, μπορεί μια γυναίκα που δέχεται σεξιστική επίθεση να αμυνθεί χωρίς να υπερβεί τα όρια; Και ποια είναι αυτά τα όρια; Ποια είναι αυτή η περίφημη «εξίσωση» βίας και «επιτρεπτής αντίδρασης» μιας γυναίκας -που κακοποιείται- σε αυτή;

Κάποιες εμβληματικές περιπτώσεις

Η Τ., μετανάστρια από τη Ρωσία και μητέρα, συζεί με τον Έλληνα σύντροφό της. Πολλά επεισόδια σοβαρής σωματικής κακοποίησης. Ο σύντροφός της την εκμεταλλεύεται παράλληλα και οικονομικά.

Απειλεί να τη διώξει από το σπίτι, το οποίο ήταν δικό της και το συντηρούσε μόνη της. Σε μία ακόμα επίθεση, τον Αύγουστο του 2016, στην προσπάθεια να υπερασπιστεί τον εαυτό της, τον μαχαιρώνει. Μεταφέρεται τραυματισμένος στο νοσοκομείο, όπου και καταλήγει. Η Τ. κατηγορείται για ανθρωποκτονία σε ήρεμη ψυχική κατάσταση από πρόθεση και παράνομη οπλοχρησία. Καταδικάζεται, καθώς το δικαστήριο αποφάνθηκε πως «δεν φτάνουν πέντε μήνες κακοποίησης για να θεωρείται αυτό μακρόχρονη ενδοοικογενειακή βία». Κατά τη διάρκεια της δίκης υπήρχαν ερωτήσεις από την πλευρά της έδρας, όπως: «Πώς γίνεται ένας άνθρωπος που έχει κατάθλιψη και τάσεις αυτοκτονίας να χτυπάει τη γυναίκα του;» ή «Πώς έχετε τέτοιο καημό για τον γιο σας, από τη στιγμή που τον αφήσατε στη Ρωσία;», «και γιατί δεν φύγατε από το σπίτι ή γιατί δεν τον μαχαιρώσατε τις άλλες φορές, αφού σας χτύπαγε;»...

Η Ν., γεννημένη στην Ελλάδα, με καταγωγή από Κένυα και Νότια Αφρική, δέχεται βία από τον Έλληνα σύντροφό της από την αρχή κιόλας της σχέσης τους. Αρχικά λεκτική που δεν άργησε να μετατραπεί σε σωματική. Κάποια στιγμή επιχειρεί να τη ρίξει από έναν γκρεμό με το αυτοκίνητο. Του ζητεί να χωρίσουν. Τη χτυπά με βιαιότητα σέρνοντάς την από τα μαλλιά μέσα στο σπίτι. Καθώς είναι στην κουζίνα, βλέπει μπροστά της ένα μαχαίρι. Στην προσπάθειά της να τον ακινητοποιήσει, τον τραυματίζει. Όσο αυτός βρίσκεται στο νοσοκομείο μάλιστα, φροντίζει να λάβει ασφαλιστικά μέτρα εναντίον της, χωρίς να μπορεί η ίδια να πλησιάσει το σπίτι, έστω για να πάρει τα πράγματά της. Η δίκη της στις 8/11/2017 στη Σύρο αποτελεί ορόσημο για το φεμινιστικό κίνημα, καθώς αναγνωρίζεται στη Ν. το δικαίωμα στην άμυνα προκειμένου να υπερασπιστεί τη σωματική ακεραιότητα και τη ζωή της. Αθώνεται.

Η Π., 22 χρονών, με νοητική στέρηση, φτωχή, και με ιστορικό σοβαρής κακοποίησης από τον πατέρα της, εγκαταλείπει το σχολείο και το σπίτι της και τριγυρνά στους δρόμους μη αντέχοντας να βιώνει άλλο την ενδοοικογενειακή βία. Τον Ιούνιο του 2016 δέχεται σεξουαλική επίθεση τόσο αυτή όσο και μία φίλη

της από έναν μεθυσμένο σωματώδη 46χρονο άντρα. Οι απειλές, οι υβριστικοί χαρακτηρισμοί και η απαίτησή του για πληρωμένη σεξουαλική συνεύρεση με τις κοπέλες μετατρέπονται σε επίθεση. Η Π. σε κατάσταση φόβου και πανικού και, καθώς βλέπει να ξετυλίγεται μπροστά της όλο το φιλμ της κακοποίησης που είχε βιώσει τα προηγούμενα χρόνια, νομίζει ότι ο 46χρονος ετοιμάζεται να βγάλει όπλο. Βγάζει το μαχαίρι που κουβαλούσε πάντα μαζί της για αυτοπροστασία. Τον σκοτώνει. Καταδικάζεται πρωτόδικα σε 15 χρόνια και 4 μήνες για ανθρωποκτονία από πρόθεση σε ήρεμη ψυχική κατάσταση και παράβαση της νομοθεσίας περί όπλων, με την εισαγγελέα να λέει στην κατάπτυστη αγόρευσή της: «η κατηγορουμένη λόγω του περιβάλλοντός της δεν μπορεί να αντιληφθεί την αξία της ανθρώπινης ζωής όπως εμείς που είμαστε άλλου μορφωτικού επιπέδου. Δεν σέβεται τη ζωή μπροστά στο ένστικτο επιβίωσης. Το θύμα πρέπει να παραδοθεί λευκό χωρίς το στίγμα που του αποδίδει η κατηγορουμένη». Ταξικότατη μεροληψία της δικαιοσύνης μέσα σε πέντε μοναχά γραμμές.

Κατάσταση άμυνας

Σύμφωνα με τον ισχύοντα Ποινικό Κώδικα «Άμυνα είναι η αναγκαία προσβολή του επιτεθέμενου στην οποία προβαίνει το άτομο, για να υπερασπισθεί τον εαυτό του ή άλλον από άδικη και παρούσα επίθεση που στρέφεται εναντίον τους» (άρθρο 22 ΠΚ). Και αξιολογεί ο νομοθέτης ως κάτι τόσο σοβαρό την άμυνα, ώστε φτάνει η τελευταία να αίρει τον άδικο χαρακτήρα της πράξης. Παρ' όλα αυτά, τα ελληνικά δικαστήρια έχουν αποδειχθεί εξαιρετικά φειδωλά στην αναγνώριση άμυνας όταν πρόκειται να κρίνουν περιπτώσεις έμφυλης βίας.

Δεν μπορείς να κρίνεις με τα ίδια μέτρα όμως, όταν έχουν αλλάξει τα σταθμά. Όταν μια γυναίκα υφίσταται για χρόνια βία και κακοποίηση μέσα στο σπίτι, οι δικαστές δεν μπορούν να προσηλώνονται στο γράμμα του νόμου που απαιτεί η επίθεση σε βάρος της αμυνόμενης να είναι «παρούσα». Όταν μια γυναίκα αντιδράσει σε μια παραβιαστική συμπεριφορά, δεν μπορεί να βγαίνει η μεζούρα για να μετρηθεί εάν και κατά πόσο η αντίδραση της αμυνόμενης γυναίκας, η «αναγκαία προσβολή», ξεπερνούσε το όριο της επίθεσης που δέχτηκε. Μια σεξιστική επίθεση δεν μπορείς ποτέ να ξέρεις με ποιο τρόπο θα λήξει. Δεν μπορείς να ξέρεις αν ο θύτης θα «περιοριστεί» σε ένα πείραγμα, σε ένα άγγιγμα, αν φέρει όπλο και αν θα το χρησιμοποιήσει. Σε μια κοινωνία όπου είναι κανονικοποιημένη η παραβιαστική συμπεριφορά σε βάρος των γυναικών, η παρενόχληση θεωρείται περίπου «φυσιολογική». Ή αναμενόμενη. Και αν μια γυναίκα αντιδράσει, θεωρείται στην καλύτερη περίπτωση «υπερβολική». Το ζήτημα, όμως, είναι ακριβώς αυτό: να αντιστραφούν οι όροι. Να πάψει να θεωρείται κανονικότητα η παραβίαση του προσωπικού χώρου.

Στις περισσότερες περιπτώσεις υπάρχει η τάση να επικεντρώνουν όλοι -δικαιοσύνη, ΜΜΕ, κοινή γνώμη- στο αποτέλεσμα: στην πράξη βίας στην οποία κατέφυγε μια γυναίκα αμυνόμενη. Και αντιστρόφως, παραβλέπονται οι συνθήκες μέσα στις οποίες μια γυναίκα αναγκάστηκε να αμυνθεί. Στην περίπτωση της νεαρής

κοπέλας από την Κόρινθο, που βρέθηκε στην επικαιρότητα, κανείς δεν αναρωτήθηκε γιατί ένα πλάσμα με νοητική στέρηση γυρνούσε στους δρόμους, κουβαλώντας ένα μαχαίρι στην τσάντα. Κανείς δεν ενδιαφέρθηκε για τη χρόνια κακοποίηση που είχε υποστεί η ίδια – όσο και η μητέρα και η αδερφή της από τον πατέρα της οικογένειας. Κανείς δεν μπήκε στον κόπο να αναρωτηθεί γιατί οι αφιλόξενοι δρόμοι τα βράδια τής ήταν πιο οικείοι από ένα σπίτι. Όλοι διερωτώνταν ξαφνικά γιατί «αντέδρασε υπερβολικά μαχαιρώνοντας έναν άνθρωπο». Ελάχιστοι όμως διερωτήθηκαν γιατί ένας άντρας θεωρεί ότι είναι δικαίωμά του να χρησιμοποιήσει σεξιστικό λόγο, να ευτελίσει, να απειλήσει, να επιτεθεί, να αγγίξει το σώμα μιας γυναίκας, να την εκβιάσει σε σεξουαλική συνεύρεση.

Όχι, λοιπόν, η «Δικαιοσύνη» δεν είναι τυφλή, είναι ταξικά προσανατολισμένη. Είναι σάρκα από τη σάρκα αυτού του συστήματος και επιφυλάσσει τη χειρότερη μοίρα σε όσους και όσες το αμφισβητούν με λόγια και πράξεις. Και οι πατριαρχικές αντιλήψεις είναι ένας από τους σταθερούς πυλώνες αυτού του σαθρού συστήματος.

Οι εξαιρέσεις

Έχουν υπάρξει, ωστόσο, και κάποιες εμβληματικές εξαιρέσεις στη συνήθη δικαστική αντιμετώπιση των γυναικών που βρέθηκαν σε άμυνα.

«Mama Lion»

Σεπτέμβριος 2017, Νότια Αφρική. Μια μητέρα 56 χρόνων ειδοποιείται τηλεφωνικά ότι τρεις άντρες βιάζουν την κόρη της. Ειδοποιεί την τοπική αστυνομία, η οποία δεν κινητοποιείται. Και τότε η Μάνα Λέαινα αποφασίζει να επέμβει για να υπερασπιστεί την αξιοπρέπεια και τη ζωή της κόρης της. Κρατώντας το κουζινομάχαιρο που είχε εκείνη τη στιγμή στα χέρια της καλύπτει τρέχοντας μια απόσταση 3χλμ. Τραυματίζει δύο από τους θύτες και σκοτώνει τον τρίτο. Παρότι της ασκείται δίωξη για ανθρωποκτονία και για δύο απόπειρες ανθρωποκτονίας, η Εθνική Εισαγγελική Αρχή αποσύρει τελικά όλες τις κατηγορίες σε βάρος της, δηλώνοντας ότι «δεν στοιχειοθετείται καμία ρεαλιστική βάση για την καταδίκη αυτής της γυναίκας». Χιλιάδες σπεύδουν να εκφράσουν έμπρακτα την αλληλεγγύη τους στη μητέρα

συγκεντρώνοντας ένα σημαντικό χρηματικό ποσό για την κάλυψη των δικαστικών εξόδων.

Ζακλίν Σοβάζ

Η Ζακλίν Σοβάζ από τη Γαλλία κακοποιείται σωματικά και σεξουαλικά από τον άντρα της για σχεδόν τρεις δεκαετίες. Επί 47 χρόνια ο σύζυγος και πατέρας, βιάζει και κακοποιεί όχι μόνον αυτή, αλλά και τα τέσσερα παιδιά τους. Το 2012 ο γιος δεν αντέχει. Αυτοκτονεί. Την επόμενη μέρα, η Σοβάζ πυροβολεί και σκοτώνει με τρεις σφαίρες στην πλάτη το σύζυγό της. Καταδικάζεται τόσο πρωτόδικα όσο και στο εφετείο. Οι κόρες της ξεκινούν μια τεράστια καμπάνια συλλογής υπογραφών και αλληλεγγύης. Βρίσκουν την ανταπόκριση χιλιάδων. Κάτω από την πίεση αυτού του πρωτόγνωρου -για ανάλογο ζήτημα- κύματος συμπαράστασης, ο πρόεδρος Ολάντ αναγκάζεται να της απονεμίσει χάρη: Χριστούγεννα του 2016, η Σοβάζ αποφυλακίζεται.

Συλλογική άμυνα

Κι ενώ στην Ελλάδα, τώρα μόλις αρχίζουμε να συζητούμε για την ατομική άμυνα απέναντι σε σεξιστικές επιθέσεις, στο εξωτερικό η συζήτηση έχει προχωρήσει αρκετά. Και αφορά τις προσπάθειες συλλογικής υπεράσπισης γυναικών-θυμάτων σεξιστικής βίας. Στην **Ινδία**, στην περιοχή της Ούταρ Πραντές συναντούμε τη «Συμμορία με τα ροζ». Ντυμένες στα ροζ, με καλάμια από μπαμπού, αριθμούν 10.000 μέλη και υπερασπίζονται γυναίκες συνήθως των πιο φτωχών περιοχών, για τις οποίες κανείς δεν δείχνει να ενδιαφέρεται. Στην Ινδία με τις 1.000 επιθέσεις με οξύ ενάντια σε γυναίκες, και με περιστατικά όπως τον ομαδικό βιασμό μιας κοπέλας από 18 άντρες σε δημόσιο χώρο, όπου πολλοί περαστικοί βιντεοσκοπούν και κανείς δεν επεμβαίνει για να σταματήσει τη φρίκη.

Οι «Κόρες της Βίας» στο **Μεξικό**, σε μια χώρα με τρομακτικά ποσοστά βίας και γυναικοκτονιών. Γυναίκες παίρνουν την κατάσταση στα χέρια τους και προσπαθούν να υπερασπιστούν όσες

πέφτουν θύματα σεξουαλικής παρενόχλησης στο δρόμο. «Πυροβολούν» συμβολικά το θύτη με κομφετί, τραγουδώντας παράλληλα τραγούδια με αντισεξιστικό στίχο «Θραματίζομαι την ημέρα που θα μπορώ να περπατάω χωρίς να πρέπει να φροντίζω τον εαυτό μου, χωρίς να πρέπει να κρύβω το σώμα μου».

Αν θες να αλλάξεις τον κόσμο, πρέπει πρώτα να τον δεις μέσα από τα μάτια των γυναικών

Οι θύτες στις περιπτώσεις των σεξιστικών επιθέσεων είναι άντρες. Ωστόσο, το πρόβλημα δεν είναι οι «άντρες». Ζούμε σε μια κοινωνία, στην οποία το σύστημα διαιρεί τους ανθρώπους σε τάξεις, σε φύλα, σε χρώματα, φυλές και θρησκείες, πατώντας στην από αιώνες εδραιωμένη πατριαρχία.

Σε έναν κόσμο όπου καταπιέζονται οι γυναίκες ούτε οι άντρες μπορούν να είναι πραγματικά ελεύθεροι. Ο αγώνας κόντρα στο σεξισμό δεν είναι ένας δρόμος που τον βαδίζουμε οι γυναίκες μόνες. Χρειαζόμαστε συνοδοιπόρους και συμπαραστάτες. Και πολλές φορές αυτή τη συντροφικότητα, την αλληλεγγύη και το νοιάξιμο το βρίσκουμε όχι μόνο σε γυναίκες, αλλά και σε άντρες. Ένας κόσμος όπου ο μισός πληθυσμός υφίσταται καταπίεση, βία και διακρίσεις είναι ένας κόσμος άδικος. Και αντιστοιχεί σε γυναίκες και άντρες να τον αλλάξουμε.

Όσοι θα σπεύσουν να αμφισβητήσουν το δικαίωμα των γυναικών στην υπεράσπιση του σώματος και της ζωής τους, ας αναρωτηθούν πόσα θύματα χρειάστηκε να θρηνήσουμε μέχρι να ανοίξει η συζήτηση αυτή. Πόσες παρενοχλήσεις κατέληξαν σε γυναικοκτονίες, πόσες χιλιάδες γυναίκες υπομένουν βουβά, σε πόσες περιπτώσεις καλούνται να καταπιούν μαζί με τα δάκρυά τους τον κοινωνικό στιγματισμό και την ντροπή που συνοδεύουν μια τέτοια επίθεση. Χρειάζεται περίσσιο θράσος να μιλάς εκ του ασφαλούς κουνώντας το δάχτυλο και υποδεικνύοντας στους

καταπιεσμένους για το ποιος είναι ο «ενδεδειγμένος» τρόπος να διεκδικούν.

Μέσα σε ένα σύστημα δομημένο πάνω στην αδικία, τη βία και την καταπίεση, η σεξιστική βία δεν θα τερματιστεί με τη λάμα ενός μαχαιριού ή με τη σφαίρα ενός όπλου. Ωστόσο, για να μπορεί να αποκτήσει πραγματικό νόημα η έκφραση «Κάτω τα χέρια από τα σώματά μας», θα πρέπει ταυτόχρονα να διασφαλίζεται το γεγονός ότι **οι γυναίκες θα μπορούν να τα υπερασπιστούν με όποιο μέσο διαθέτουν**. Αλλιώς, μένει φράση κενή περιεχομένου. Και η Αριστερά που δεν κάνει δική της υπόθεση την ανάγκη των γυναικών να υπερασπιστούν το σώμα και τη ζωή τους, είναι μια Αριστερά περιττή.

Στις αρχές του 20ού αιώνα οι γυναίκες χρησιμοποιούσαν τις βελόνες με τις οποίες ήταν στερεωμένες οι κορδέλες στα καπέλα τους για να αποτρέψουν μια σεξιστική επίθεση: «Κάθε γυναίκα με θάρρος και μια βελόνα μπορεί να αποδείξει τι μπορεί να πάθει ένας δειλός που την πλησιάζει με δόλιο σκοπό». Μόνο που δεν μας αρκεί μια κοινωνία όπου οι γυναίκες θα αποδεικνύουν πόσο γενναίες, ευφάνταστες και δημιουργικές μπορούν να γίνουν εφευρίσκοντας κάθε φορά καινούριους τρόπους αυτοπροστασίας στην επιστροφή από το σχολείο, στο δρόμο για τη δουλειά ή στην προσπάθεια να αντιμετωπίσουν στο σπίτι έναν κακοποιητικό σύντροφο, σύζυγο ή πατέρα. Θέλουμε έναν κόσμο, στον οποίο οι cis* και τρανς γυναίκες δεν θα βρίσκονται σε ευάλωτη θέση μόνο και μόνο επειδή είναι γυναίκες. Θέλουμε έναν κόσμο, στον οποίο δεν θα υπάρχει καν η ανάγκη να γράφονται τέτοια άρθρα.

**cis ή μη τρανς είναι τα άτομα, που η αντίληψή τους για το φύλο τους (ταυτότητα φύλου) συμφωνεί με το φύλο που τους αποδόθηκε κατά τη γέννηση.*